

УДК 336.24

JEL Classification: M41, M42, O23

ЛІХОНОСОВА Г. С.¹

ОСУЧАСНЕННЯ НАПРЯМІВ НІВЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ НАПРУЖЕНОСТІ : ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

DOI: 10.32620/cher.2022.2.07

Постановка проблеми. Останні десятиліття було визначено принципами розвитку, ліберальної демократії, ринкової економіки та витонченої конкуренції. На цих твердженнях виросло нове покоління, яке вважало, що економічне зростання, взаємозалежність, свобода думки і слова, людський прогрес стільки ж передбачувані, скільки й неминучі. Проте, у 2022 році ситуація докорінно змінилася, наслідки чого стають підставою виникнення по поширенню продовольчої кризи, як в Україні, та і в світі в цілому. *Метою статті є* виявлення наочних та ненаочних факторів поширення продовольчої кризи в Україні та світі, характеристика ризиків формування нових сегментів фінансової напруженості, виявлення проблематики сегментації ринків виробництва та збуту, формування відповідних торгових блоків. *Предмет дослідження* – сучасні тенденції поширення фінансової напруженості, зміни в фінансово-економічних та продовольчих ланцюжках забезпечення, нові загрози виникнення продовольчих криз. *Гіпотеза дослідження* – безумовний вплив наслідків фінансово-економічних деформацій на тенденції модифікації продовольчих ланцюжків, регіональних центрів продовольчої безпеки, виникнення й поширенню продовольчої кризи на всі континенти світу та можливостей її попередження. *Методи, використані в дослідженні:* порівняння, співставлення, системного та аналітичного підходів, узагальнення та класифікації, діалектичної і формальної логіки. *Виклад основного матеріалу.* Встановлено, що наразі українське суспільство перебуває на переломному етапі історичного розвитку, існуючі економічні ландшафти змінюються миттєво. Світова пандемія, нові зовнішні позиції, показники зміни клімату вже завдали свого негативного внеску у майбутнє економіці та фінансових ринків: на сьогодні констатується надто великий зовнішній борг, надто низьке прогнозоване зростання та надто швидко зростаюча інфляція. Ні уряд, ні громадянське суспільство не здатне впоратися з цими викликами наодинці, тому співпраця всередині країни та світова співпраця стають для нас життєво необхідними. Деякі країни вживають сьогодні односторонні торговельні заходи, що ще більше поглиблює кризу. Підкреслено, що відсутність продовольчої безпеки є катализатором усіх криз, що безпосередньо призводить до збройних конфліктів. *Оригінальність та практичне значення одержаних результатів* полягає в можливості застосування наданих рекомендацій для вдосконалення обліково-аналітичних та фінансово-контрольних процедур, покращення ефективності бізнес-процесів суб'єктів господарювання у сучасних умовах. *Висновки дослідження.* Таким чином, поточний рік стає відправною точкою початку економічного спаду, який викликає застосування заходів суворої економії, що в свою чергу призведе до нових проявів популізму і нових непримиренних позицій. Незалежно від того, чи підніматимуться облікові ставки або будуть знижуватися ціни на нафту, впливові інвестори продовжуватимуть зростати та визначати напрям розвитку світового фінансового ринку капіталів.

Ключові слова:

фінансова напруженість, продовольча безпека, ризик фрагментації, нові торговельні бар'єри, відхід від глобалізації, односторонність рішень.

MODERNIZING DIRECTIONS OF FINANCIAL TENSION REGULATION: THREATS OF FOOD CRISIS

Formulation of the problem. Recent decades have been defined by the principles of development, liberal democracy, market economy and sophisticated competition. A new generation grew up on these

¹ Ліхоносова Ганна Сергіївна, д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Likhonosova Ganna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Finance, accounting and taxation Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0001-6552-8920

e-mail: a.likhonosova@gmail.com

claims, believing that economic growth, interdependence, freedom of thought and speech, and human progress were as predictable as they were inevitable. However, in 2022 the situation has changed radically, the consequences of which are the basis for the spread of the food crisis, both in Ukraine and in the world as a whole. *The aim of the article* is to identify obvious and inconspicuous factors of the food crisis in Ukraine and the world, characterize the risks of new segments of financial tensions, identify issues of segmentation of markets and production, the formation of relevant trade blocs. *The subject of research* - current trends of financial tensions, changes in financial, economic and food supply chains, new threats of food crises. *The research hypothesis* is the unconditional influence of the consequences of financial and economic deformations on the tendencies of modification of food chains, regional centers of food security, the emergence and spread of the food crisis on all continents and opportunities to prevent it. *Methods used in the study*: comparison, comparison, systematic and analytical approaches, generalization and classification, dialectical and formal logic. *Presenting main material*. It is established that currently Ukrainian society is at a critical stage of historical development, the existing economic landscapes are changing instantly. The global pandemic, new external positions, and climate change indicators have already made a negative contribution to the future of the economy and financial markets: too much external debt, too low projected growth and too fast-growing inflation are currently being noted. Neither the government nor civil society is able to meet these challenges alone, so domestic and global cooperation is becoming vital to us. Some countries are taking unilateral trade measures today, which is exacerbating the crisis. It is emphasized that the lack of food security is a catalyst for all crises, which directly leads to armed conflict. *The originality and practical significance of the results* is the possibility of applying the recommendations to improve accounting and analytical and financial control procedures, improving the efficiency of business processes of economic entities in modern conditions. *Conclusions of the study*. Thus, the current year becomes the starting point of the economic downturn, which causes the application of austerity measures, which in turn will lead to new manifestations of populism and new uncompromising positions. Regardless of whether discount rates will rise or oil prices fall, influential investors will continue to grow and determine the direction of the global financial capital market.

Key words:

financial tensions, food security, risk of fragmentation, new trade barriers, departure from globalization, one-sided decisions.

Постановка проблеми. Необхідність проведення досліджень трансформації фінансових відносин обґрунтована відсутністю в сучасних наукових дискурсах методів регулювання фінансової напруженості за умов проведення бойових дій на території України, епідеміологічних умов існування бізнес-середовища та відповідної методології управління рівнем відторгнення гравців на фінансовому ринку. Останнє півріччя в фінансовому секторі як України, так і світу стало новим витком спіралі напруженості у будь-яких аспектах тлумачення цієї категорії. У розподілі світового багатства відбулося суттєве зрушення: економічно розвинені країни вже не мають резерв нероздільної фінансової могутності. Основний фінансовий капітал переміщується в «нафтові» країни та центральні банки азійських держав. Більше того, завдяки тому припливу ліквідності, який вони забезпечують, у системі фінансового посередництва, що склалася, стрімко зростає роль хедж-фондів і фондів прямих інвестицій. Все це становить необхідність формування дієвого, реалістичного механізму вчасного реагування на нові виклики на міжнародному фінансовому ринку в умовах поширення невизначеності, турбулентності економічного

розвитку та пов'язаних з ним соціальних наслідків.

Наразі у аналітиків не викликає сумнівів щодо поширення подальшої продовольчої кризи, питання залишається тільки в тому чи стане ця продовольча криза глобальною, чи поширяться на всі континенти та з якими втратами з цієї ситуації зможе вийти Україна та світ в цілому.

Світ вже адаптувався до ковідного чи післяковідного періоду і в цілому на 2022 рік багато виробничих секторів було спрямовано оптимістично, був розрахунок на те, що зростання цін останніх двох років має вже закінчитися. На початку 2022 року вже була констатація побідної тенеденції: завдяки зростанню виробництва та відповідних обсягів пропозицій на ринку відбувалася стабілізація цін на продовольчому ринку. Проте ранок 24 лютого 2022 року та подальші події в Україні змінили докорінно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні змінні моделі фінансово-економічної поведінки та узагальнені світові фактори, які на неї впливають детально досліджують науковці, пов'язуючи їх із податковим тягарем [1]. Проте П. Лоїс, Г. Дрогалас, А. Карагіоргос, Е. Карастеріу зазначають про

появу феномену непрогнозованої фінансової поведінки, яка виражається через ухилення від сплати податків завдяки незадекларованому працевлаштуванню [2].

Мартини А. проводить детальне дослідження значення світового соціально відповідального інвестування саме з позиції динаміки фінансової поведінки бізнес одиниць. Подібна фінансова діяльність за останні десятиліття посилилася від ніші релігійного спрямування у світі до основної стратегії аналізу ризиків для інституційних та роздрібних інвесторів. Дослідження показує, що відсутність глобально прийнятої таксономії щодо того, що є стійкою фінансовою діяльністю разом з практичними та поведінковими складнощами є основними критично важливими проблемами, які відлякують індустрію соціально-відповідального інвестування на глобальному рівні [3]. Подібні аспекти, але у розрізі атрибутів людського капіталу досліджує Р. Ламбогліа та Д. Манкіни, підкреслюючи досягнення та можливі недоліки регуляторної діяльності в даній сфері на міжнародному рівні за останні роки з особливим акцентом на Європейському Союзі [4].

Противагу міжнародній гармонізації фінансово-економічного середовища наводять Дж. Карнейро та Л. Родрігес зазначаючи що повна уніфікація та гармонізація не завжди є прийнятною для кожної окремої країни з притаманними тільки їй моделями фінансової поведінки бізнес гравців [5].

Метою статті є виявлення наочних та ненаочних факторів поширення продовольчої кризи в Україні та світі, характеристика ризиків формування нових сегментів фінансової напруженості, виявлення проблематики сегментації ринків виробництва та збуту, формування відповідних торгових блоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі українське суспільство перебуває на переломному етапі історичного розвитку, існуючі економічні ландшафти змінюються миттєво. Скільки триватиме цей процес і чим закінчиться поки що складно сказати навіть відомим аналітикам. Зараз багато процесів на світовій арені, як фінансовій, так і політичній, не піддаються логічному обґрунтуванню. Тобто передбачити з певною точністю досягнення того чи іншого значення практично неможливо. Проте, всі аналітики сходяться лише в одному: попереду на нас чекають нові потрясіння та нові кризи. Світова пандемія, нові зовнішні позиції, показники

зміни клімату вже завдали свого негативного внеску у майбутнє економіці та фінансових ринків: на сьогодні ми констатуємо надто великий зовнішній борг, надто низьке прогнозоване зростання та надто швидко зростаючу інфляцію. Особливе занепокоєння полягає у наслідках цих нових потрясінь. Ні уряд, ні громадянське суспільство не здатне впоратися з цими викликами наодинці, тому співпраця всередині країни та світова співпраця стають для життя необхідними.

Тенденції трансформації фінансових відносин, нові умови існування бізнесу в часі світової пандемії, бурхлива турбулентність глобальних ринків, зміна тенденцій міграційних потоків, принципові зміни в моделях поведінки бізнес-середовища, наразі створюють нові грані економічної нестабільності, фінансової нерівності та соціальної несправедливості в світі. Триває процес збільшення розриву у забезпеченості різних груп населення доступом до якісних послуг (освітніх, медичних, логістичних), можливостей прийняття власних рішень, реалізації власних ініціатив, рівнем забезпечення економічними, соціальними, кваліфікаційними та іншими видами ресурсів. У цьому контексті, наявним є поширення аспектів та форм відторгнення бізнес-гравців від прийняття управлінських рішень на міжнародних бізнес-майданчиках.

Ціна за 1 тону пшениці зросла більш ніж в 1,5 разів одразу з початку бойових дій на території України. Це абсолютний світовий рекорд. Ніколи ще зерно не коштувало так багато на світовому ринку.

На кінець 2021 року кількість людей, які знаходяться на межі голоду в світі становило 170 млн осіб, на квітень 2022 року міжнародні чиновники при ООН зазначають про зростання такої кількості на 20-30%, тобто прогнозне значення на перше півріччя становить до 230 млн осіб. Це відбувається тому, 1/3 всіх обсягів світових поставок зерна забезпечувала Російська Федерація та Україна разом, 12% з яких припадало на поставки з України безпосередньо. Окрім того, Україна поставщик олії соняшника номер один в світі, яке наразі із-за проведення бойових дій не може бути експортовано в інші країни.

Питання економіки, продовольчої безпеки, екології необхідно розглядати тільки комплексно, всі вони взаємопов'язані і наслідки рішень в одній із галузей неминуче відображається на всіх інших. Зважаючи на всі аспекти теперішньої ситуації, постає питання: чи варто нам бути оптимістами чи залишити-

ся песимістами? Думаю, відповідь десь посередині – у реалізмі. А реалізм виникає лише на фактах. Тільки на фактах у свою чергу базується довіра як ключовий показник базису розвитку. Тільки факти та особисті контакти становлять початкову конструкцію довіри та співпраці, від якої залежить майбутнє [6]. Причому таке майбутнє має бути засноване на обов'язковій умові діяти спільно, як партнери та зацікавлені сторони, а не у вузькокорисливих цілях. Слід використовувати партнерські можливості, а не споживчі перспективи. Ініціатива має бути орієнтована на загальний результат. Проте, у цьому питанні найважливіший і найскладніший крок – почути позиції одне одного. На сьогоднішній день тенденції блокування конфлікуючих сторін лише наростають. Для знаходження рішення потрібні багатосторонні, нелінійні дії та взаємні кроки вперед. Вважаю, що зараз у нас часу на моралізацію. Ефективні рішення виникають з урахуванням відкритого діалогу. Саме спілкування, обмін думками та відкрита позиція всіх сторін є початком загальної взаємовигідної позиції.

Для багатьох як у підприємницькій, так у споживчому середовищі кілька останніх десятиліть стали десятиліттями надії на те, що порядок та цивілізація збережуться [7]. Ситуація розвитку та пора покращень констатувалася у багатьох секторах, особливо це видно за темпами розвитку в ІТ. Підприємництво було засноване на тому, що ситуація залишиться незмінною з перспективою покращень у бізнес-кліматі. Саме ця оманлива основа стає причиною недооцінки вразливості та потенційних ризиків. Ті, хто вважає фактори успіху непорушними легко втрачають з уваги нові ризики, кризи наростання націоналізму, спраги наживи і витончених заходів протекціонізму. Несподівано фундамент, на якому позиціонуються такі надії, руйнується. Одна фінансова криза приходить на зміну іншій, потім пандемію, і потім 24 лютого 2022 – день, який явно змінив життя кожного з нас. І навіть ті, хто фізично ще не відчув це, не бачив на власні очі масштаби катастрофи, найближчим часом стане заручником змін у ланцюжках забезпечення провізією та постачання регіональних ринків збуту. Багатотисячні міста перетворюються на цвинтарі, народ виявився позбавленим своїх засобів існування, змінюється позиції надій та сподівань населення. Повне заперечення всього, що суспільство змогло досягти за десятиліття існування цивілізаційного прогресу веде до того,

що конфлікти та їх наслідки набувають масштабів міжкrajнного простору.

Останні десятиліття було визначено принципами Фукуями, ліберальної демократії, ринкової економіки та конкуренції. На цих твердженнях виросло нове покоління, яке вважало, що економічне зростання, взаємопов'язаність, свобода думки і слова, людський прогрес стільки ж передбачувані, як і неминучі. Проте, у 2022 році ситуація докорінно змінилася, наслідки якої стають підставою серйозно замислитися навіть про продовольчу кризу. За даними ООН 1,7 млн людей під загрозою крайньої бідності та голоду. Деякі країни вживають сьогодні односторонні торговельні заходи, що ще більше поглиблює кризу [8]. Відсутність продовольчої безпеки є каталізатором усіх криз, що безпосередньо призводить до збройних конфліктів.

Останні кілька криз стали підставою для перегляду МВФ прогнозів зростання двічі за короткий період. Вперше це було зроблено в січні 2022 року через омїкрон і потім у квітні 2022 року через вторгнення в Україну та впроваджені санкції. Прогноз зростання впав із 4,9% до 3,6%. Однак, побоювання пов'язані не стільки із зміною відсотка зростання (по суті 3,6% це також значне зростання), а більше із виникненням ризику фрагментації економіки та формуванням гласних та негласних торговельних блоків.

На даний момент є декілька напрямків крайньої небезпеки, куди може хитнутися маятник нового етапу соціально-економічного розвитку:

1. Глобалізації за секторами. Формування відповідних блоків може призвести до роздробленості економічних регіонів, замкнених регіональних ланцюжків. Ця модель пов'язана із значними ризиками: поляризація, загострення політики гегемонії, торговельні війни, потрясіння основ глобальної системи регулювання торгівлі і, як наслідок, суттєві втрати у добробуті населення та як життя кожного з нас.

2. Поступовий відхід гіперглобалізації. Це з тенденцією ренаціоналізацією системотворчих ресурсів, товаропровідних ланцюжків і виробничих процесів. В результаті скорочується взаємозв'язок виробників, додаються логістичні бар'єри і, як наслідок, продукція стає дорожчою. Через таку цілеспрямовану переорієнтацію знижується якість та ефективність життя в цілому.

3. Одностороння спрямованість рішень. Для забезпечення принципів розвитку необ-

хідно цілеспрямовано зміцнювати багатосторонні рішення, переорієнтуватися на вирішення основних багаторівневих завдань. Цей підхід повинен не вирішувати проблеми роз'єднано, такі питання як клімат, пандемія, бідність, фінансові кризи, ризики воєн, ризики значних міграційних процесів [9]. Розрив між бідними та багатими досягає максимуму, що сприяє виникненню внутрішніх конфліктів та популяристичних течій як правих, так і лівих рухів. Все це призводить до погіршення позицій та можливого краху ери надій.

Необхідно забезпечити безпеку продовольчих поставок. Економічна ефективність не може спиратися лише на витрати та їх збільшення. Іншими словами, Україна зараз перебуває у тій ситуації, коли нам треба бігти ще швидше, щоб залишатися на тому самому місці. За словами Юлії Кір'янової, Генерального директора ТОВ «СМАРТ-ХОЛДІНГ» в Україні є дві ключові галузі, які орієнтовані саме на експорт: сталеливарна промисловість та сільське господарство [6]. У 2021 році Україна виробляла 23,5 млн. тон товарів зі сталі, 80% цієї продукції йшло на експорт. Це було 70% експорту всієї країни. У 2022 році цей показник опустився до рівня 8 млн тон, відповідно скоротився і експорт. Весь світ спостерігав за трагедією Маріуполя. Безумовно, підприємство вийшло з ладу. Це було 50% обсягу усієї галузі. Сільське господарство: експорт кукурудзи, пшениці, виробництво скоротилося щонайменше вдвічі, вже зараз не обробляються 68% орних земель. Видобуток газу скоротився на 20%. Загалом, по всьому портфолію виробництва та експорту України скорочення більш ніж у 2 рази.

Постійне подорожчання нафти, стабільне зростання її експорту, зокрема в країні, що розвиваються, саме цим зумовлений потік нафтодоларів. Значна частка виручки від нафти, проданої споживачам за високими цінами, осідає в інвестиційних фондах та приватних портфелях інвесторів із держав — експортерів нафти. Потім основна частина цих коштів інвестується у глобальні фінансові ринки, що збільшує ліквідність. Саме цим пояснюється феномен "надлишку глобальних накопичень", завдяки якому облікові ставки останні кілька років тримаються на досить низькому рівні.

Наявність епідеміологічних обмежень, нових економічних бар'єрів, глобалізаційних та міграційних викликів загострюють ситуацію із відторгненням окремих бізнес-гравців [7] із світового ринку, спряючи втраті еконо-

мічної довіри до регуляторів бізнесу, формуванню позиції бездіяльності, нецікавості та безмотиваційності фінансових гравців.

Певними інструментами вимірювання тенденцій відторгнення бізнес-гравців [10] з міжнародного фінансового ринку можуть стати саме міждисциплінарні інформаційно-технічні механізми використання можливостей кожної окремої країни. У зв'язку з цим, поширення різних інструментів інформатизації, доступності до інформації, розуміння можливостей її використання, стане запорукою залучення потенційних інвесторів та бізнес-гравців до багатьох сфер діяльності держави та відкоригує напрями міграційних потоків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, 2022 рік стає відправною точкою початку економічного спаду, який викликає застосування заходів суворої економії, що в свою чергу призведе до нових проявів популізму і нових непримиренних позицій. Таким чином, перш ніж навіть сподіватися на початок руху у бік соціально-економічного розвитку, необхідно зробити власні висновки, дати оцінку внутрішнім питанням у країні і, безумовно, дати обнадійливі сигнали населенню.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що незалежно від того, чи підніматимуться облікові ставки або будуть знижуватися ціни на нафту, впливові інвестори чотирьох типів продовжуватимуть зростати та визначати напрям розвитку світового фінансового ринку капіталів. Проте є певні побоювання щодо зростання впливових груп інвесторів. Зі зростанням обсягів кредитних похідних інструментів та забезпечених боргових зобов'язань банки останнім часом самоусуваються від наслідків поганих кредитів. Оскільки фінансові інститути видають дедалі більше позичок, не забезпечуючи ризики довгострокової ефективності цих позик з допомогою власного капіталу. Саме тому регулюючим органам слід знайти способи, з допомогою яких можна було б перевіряти невідповідність нормативам. Якщо такі інструменти будуть м'яко впроваджені на фінансові ринки, вважаємо, що вони сприятимуть зростанню ліквідності, поширенню фінансових інновацій та диверсифікації, що дає привід для здорового оптимізму розвитку фінансових ринків.

Напрямами подальших досліджень буде оцінювання ефективності запропонованих напрямів регулювання фінансової напружен-

ності та усунення загроз поширення продовольчої кризи.

Література

1. Molent A. Taxation of a GMWB variable annuity in a stochastic interest rate model. *ASTIN Bulletin*. 2020. № 50(3). P. 1001-1035.
2. Lois P., Drogalas G., Karagiorgos A., Karasteriou E. The phenomenon of tax evasion and undeclared work in Greece. Causes and the role of control mechanisms. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*. 2020. № 12(1). P. 71-88.
3. Martini, A. Socially responsible investing: from the ethical origins to the sustainable development framework of the European Union. *Environment, Development and Sustainability*. 2021. № 23(11). P. 16874-16890.
4. Lamboglia R., Mancini D. The relationship between auditors' human capital attributes and the assessment of the control environment. *Journal of Management and Governance*. 2021. № 25(4). P. 1211-1239.
5. Carneiro, J., Rodrigues, L.L., Craig, R. Assessing international accounting harmonization in Latin America. *Accounting Forum*. 2017. № 41(3). P. 172-184.
6. Кір'янова Ю. Війна завдала збитків основним бізнесам. URL: <http://iz.com.ua/zaporoje/virobnitstvo-vsih-biznesiv-smart-holdingu-cherez-viynu-vpalo-bilshe-nizh-udvichi-ale-mi-zhivi-gendirektorka-na-vef> (дата звернення: 23.05.2022)
7. Ліхоносова Г. С. *Регулювання соціально-економічного відторгнення на підприємствах* : монографія. Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. 424 с.
8. Ліхоносова Г. С., Чаплигін І. К. Концепція систематизації фінансових результатів підприємства: обліково-аналітичні аспекти забезпечення. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 1 (41). С. 58–66.
9. Киевич, А. В. Бухтик, М. И., Самохопец М. П. De-dollarization of the world economy as an objective reality. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. № 6 (116). С. 6-12.
10. Балакірева О.М., Середа Ю.В. Динаміка соціально-економічного добробуту та рівня життя. *Українське суспільство*. 2015. № 3. С. 125–145.

Стаття надійшла
до редакції : 11.04.2022 р.

References

1. Molent, A. (2020). Taxation of a GMWB variable annuity in a stochastic interest rate model. *ASTIN Bulletin*, 50(3), 1001-1035.
2. Lois, P., Drogalas, G., Karagiorgos, A. and Karasteriou E. (2020). The phenomenon of tax evasion and undeclared work in Greece. Causes and the role of control mechanisms. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*, 12(1), 71-88.
3. Martini, A. (2021). Socially responsible investing: from the ethical origins to the sustainable development framework of the European Union. *Environment, Development and Sustainability*, 23(11), 16874-16890.
4. Lamboglia, R., Mancini, D. (2021). The relationship between auditors' human capital attributes and the assessment of the control environment. *Journal of Management and Governance*, 25(4), 1211-1239.
5. Carneiro, J., Rodrigues, L. and Craig, R. (2017). Assessing international accounting harmonization in Latin America. *Accounting Forum*, 41(3), 172-184.
6. Kiryanova, Yu. The war caused damage to major businesses. Retrieved from: <http://iz.com.ua/zaporoje/virobnitstvo-vsih-biznesiv-smart-holdingu-cherez-viynu-vpalo-bilshe-nizh-udvichi-ale-mi-zhivi-gendirektorka-na-vef> (date of application: 23.05.2022)
7. Likhonosova, G. (2018). *Regulation of socio-economic rejection in enterprises: a monograph*. Severodonetsk: published by V. Dahl East Ukrainian National University, 424.
8. Likhonosova, G., Chaplygin, I. (2021). The concept of systematization of financial results of the enterprise: accounting and analytical aspects of support. *Journal of Economic Reforms*, 1(41), 58–66.
9. Kievich, A. Bukhtik, M. and Samokhovets, M. (2017). De-dollarization of the world economy as an objective reality. *Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, 6(116), 6-12.
10. Balakireva, O., Sereda, Y. (2015). Dynamics of socio-economic well-being and living standards. *Ukrainian society*, 3, 125–145.

Стаття прийнята
до друку: 30.06.2022р.

Бібліографічний опис для цитування :

Ліхоносова Г. С. Осучаснення напрямів нівелювання фінансової напруженості : загрози виникнення продовольчої кризи. *Часопис економічних реформ*. 2022. № 2 (46). С. 52–57.

